

• আধুনিক বাংলা সাহিত্যৰ ধাৰা:

• আধুনিক সাহিত্যৰ প্ৰস্তুতি

বাংলা সাহিত্যৰ আধুনিক যুগটোৰ জন্ম আৰু বিকাশৰ ক্ষেত্ৰত ১৮২৭ চনত কলিকতাৰ জ্ঞান হোৱা হিন্দু কলেজে ডক্টৰ অশ্বপূৰ্ণ ভট্টাচাৰ্য কৈছিল। সেই সময়ছোৱাতে ৰাজ্য বাসুদেৱ ৰায়, দেৱবৰচন্দ্ৰ বিদ্যাসাগৰ আৰু কলিকতাৰ কেইগৰাকীমান বুদ্ধিজীৱী বিজ্ঞান চিন্তাৰ প্ৰচাৰ প্ৰচাৰ আৰু ইংৰাজী শিক্ষা প্ৰচলনৰ প্ৰতি কৰা পোষকতাই সমসাময়িক পৰম্পৰাগত বৰ্ণনা শাস্ত্ৰ দৃষ্টিভঙ্গীলৈ পাৰ্শ্ববৰ্তন আনিছিল।

১৮০০ চনলৈ সহ বাংলা ব্যঙ্গ-সাহিত্য কৰণৰ প্ৰতি ডক্টৰ অশ্বপূৰ্ণ চন। সেই অকলৈ চনতে মিছনেৰীকলে শ্ৰীৰামমুৰ্ত্তি মিছন প্ৰতিষ্ঠা কৰে আৰু শ্ৰীৰামমুৰ্ত্তি ইংলেণ্ড পৰা অহা ইংৰাজ বিষয়কলে বাংলা ব্যঙ্গৰ প্ৰসিদ্ধিৰ উদ্দেশ্য ফেৰ্ট উইলিয়াম কলেজ স্থাপন হয়। এই স্থাপনা অনুষ্ঠান আধুনিক বাংলা সাহিত্যৰ ভেটি নিৰ্মাণ প্ৰচাৰ কৰে। ১৮০২ চনত শ্ৰীৰামমুৰ্ত্তি মিছন

বিচ্ছিন্নবীক্ষকনে যাইবেলয়ন বাংলায় অনুবাদ
 করে। পরবর্তী সময়ে ভেঙ্কোমকে প্রকাশ করা
ধর্মপত্র (১৮১৮) আব দিগদর্শন (১৮১৮)
 পত্রিকা দুখল বাংলা গদ্যে বিস্ময়ত শুক্লভূষণ
ভূমিকা পালন করে। সেই ইন্দ্রনিয়ম কলকাতা
শিক্ষকসকলে - মুখি বচনা, বঙ্গবাহিন বাগ্‌র
‘বেদান্ত গ্রন্থ’ (১৮২৬), ‘বেদান্ত শাস্ত্র’ (১৮২৭)
অর্থাৎ গ্রন্থে বাংলা সাহিত্যে আধুনিকতা
আগমনর ক্ষেত্রে শুক্লভূষণ ভূমিকা লক্ষ্য।
ইয়ার পাছতেই ক পাছত সাহিত্যর প্রভাব
 বাংলাত সাহিত্যর বিভিন্ন ধারা (যে- নটক,
মুষ্টিগল্প, প্রবন্ধ, কবিতা অর্থাৎ) ক তদুপাত
শুধু ইয়।

আধুনিক বহু সাহিত্যর তন্ম আব
বিকাশর প্রসংগত তিনিগ ধারী - প্রথমা ব্যক্তি
নাম প্রথমেই মননে আসে। সেই ধারী
হেঁ - সেই কলে মুষ্টি দত্ত (১৮২৪-৭৩),
দীন বন্দু মিত্র (১৮২৯-৭৪) আব বং কিম চন্দ্র
চট্টোপাধ্যায় (১৮৩৮-৯৪)। নতুন চিন্তা - চেতন
পাঠ মুষ্টি তিনিও জন ব্যক্তি বাংলা সাহিত্য
তিনি ক্ষেত্রে যদি আসে আজ ই -

শৈছে। অধুনা দত্তে নগে, মহাকাব্য,
নীতি-কাব্য, চতুৰ্দশমী কবিতা অমদিবে,
চীনবন্ধু মিলে বাঙালী-চেতনাবে নগে
বচনা কৰি- আৰু বাৰ্হমচন্দ্র চক্ৰপাৰ্হিমুস
সৈন্যসমূহৰ আধুনিক বাংলা অমহিত্য
সুভাৰস্থান ঘটায়।

• আৰু-ৰোমান্টিক যুগৰ কাব্য:

ইংৰাজ চন্দ্র চন্দ্ৰ (১৮১২-৫৯) সৰ্বমুখী
আৰু আধুনিক বাংলা কবিতাৰ আধিক্যৰ কবি।
আধুনিক বাংলা কাব্য ইংৰাজ-ৰোমান্টিক
কাব্যধাৰাৰ অন্তৰ্গত স্থানত স্থায়। কিন্তু চন্দ্ৰই
ইংৰাজী অমহিত্য অধ্যয়ন কৰা নাছিল। তৎসত্ত্বেও
ৰোমান্টিক কবিৰ স্ৰষ্টি-সীতি, অধুনা সৈন্য
যুগ অমদি অগভীৰে স্নেহে তেওঁ কবিতা
স্বৰ্ণিত হৈছে। কবিতা স্ৰষ্টি-সম্প্রদায়ত
তেওঁ 'ইংৰাজ স্ৰষ্টি' (১৮৩৯) কে অমদি
কবি কেঁবাখনো অংকন আৰু অমুনোও
স্বৰ্ণিত কৰিছিল। 'ইংৰাজ স্ৰষ্টি'ৰ সৈন্য
কেঁবাখনো কবিতা অমুনোও কৰিছিল।
সৈন্যকলত তেওঁ 'স্বৰ্ণিত সৈন্য' -

(১৮৬৮) ৪ বছর বঙ্গবান্দব নাম বিলাসভায়ে
হৃদয়সুন্দর। তেঁওঁ ইংরাজ-কবি ফ্রাঙ্ক, বাইবল
ভিত্তিক অনুপ্রেরণায় কবিতা রচনা করতেন।

• ঐতিহাসিক স্তব:

আইজেক্স মিস্ট্রায়েন দত্তই বাংলা আধুনিক
সোনেতে পরম্পরাগত কাব্যধারা-পর্যায় আঁতটি
আমি মাঝিচীয়া জৈলিত কাব্য রচনা করতেন,
বাংলা কাব্যে তেঁওঁর হাততই ঐতিহাসিক স্তব
স্বপ্ন লাভ কর। তিলোত্তমা স্তব (১৮৬০),
মেঘনাদ স্তব (১৮৬২), ব্রজাঙ্গলা কাব্য
(১৮৬২) ভিত্তিক কাব্যে দত্তই বাংলা ঐতিহাসিক
কাব্যে নতুন সুখ, চন্দ্র আৰু মাংগীতিক
সুন্দর দান করে। তেঁওঁর পরবর্তী-সময়ত
হেমেন্দ্র বন্দ্যোপাধ্যায় (১৮৬৮-১৯০৩) ৪ 'বৃন্দাঙ্গল
কাব্য' (১৮৭৩), নরীন্দ্র সেনের 'মঙ্গলিকা সুন্দর'
(১৮৭৬) কাব্য দুইজন মিস্ট্রায়েন দত্তই কাব্যে
আদর্শিত রচনা করে হেঁচল যদিও দুইজন
কাব্যে মেঘনাদ স্তবের অন্তর্ভুক্ত আৰু গাভীস্বত
কায় মাংগির লেখকিতেন। অক্ষয় চন্দ্র মেধুসীত
এই সময়ের প্রকাশকী লেখকনামগীয়া হরি।

কবিদ্বয় ববীন্দ্রনাথ ঠাকুরৰ দ্বাৰা বিশেষভাৱে
স্বীকৃতিপ্ৰাপ্ত হৈ সমগ্ৰৰ আন অগণতান্ত্ৰিক কবি
হৈছে বিশ্ববীৰ্য্যময় চক্ৰবৰ্তী (১৮৭৫-৯৪)।
গীতি-কবিতাৰ নাৰ্দ্দানকতা আৰু মনোমগ্নতা প্ৰকাশত
তেওঁৰ কবিতাত নৈশ্ৰু কণা যায়। 'ভ্ৰামৰী
সংগ্ৰহ' (১৮৭৯) তেওঁৰ সৰ্ব্ব আৰ্থক সূৰ্য্য।

বিশ্ববীৰ্য্যময় চক্ৰবৰ্তীৰ কাব্যত
সিপাহী কবিৰ নাম উল্লেখ কৰা হয়
তেওঁ হ'ল - ববীন্দ্রনাথ ঠাকুর। চন্দ আৰু
ময়ূৰ নতুন নতুন পৰীক্ষণ, বিঘ্নৰ স্ৰষ্টি,
অনুভৱিত সুকীয়া সুকীয়া কাব্যকৌশল উদ্ভাৱন,
স্বকামভংগীৰ মনোমগ্নতা, উদ্ভৱ মনোমগ্নতাৰে
আদি ববীন্দ্রনাথৰ কবিতাৰ বৈশিষ্ট্য। তেওঁৰ
উল্লেখযোগ্য কাব্য সংকলন ^{১৯০০} 'অন্য' সংগীত
(১৮৮২), 'সংগীত' (১৮৮৩) আৰু 'কড়ি ও
কৈমল' (১৮৮৬), 'গীতাঙ্কলি' (১৯২০), 'গীতানি
(১৯২৪) আদিৰ নাম ল'ব পাৰি।

বিংশ শতাব্দীৰ দ্বিতীয় দশকলৈকে
 ববীন্দ্রনাথৰ আকিৰ্ণালী-প্রভাৱে বাংলা কবিতাৰ
 ধাৰা নিৰ্ণয় কৰিছিল। এনে পাঠ্যসূচীত নতুন
 ধাৰাৰে সম্বন্ধিত কাব্য রচনা কৰিবলৈ কোনো কবি
 সক্ষম হ'ব নগ'ছিল। অৱশ্যে সেইসময়ত
 কিছু ব্যতিকৰ্মমূলক পাঠ্যসূচী দিছিল মহেন্দ্ৰ
নাথ দত্ত (১৮৮২-১৯২২) - ৭। আন নতুনও
 আদৰ্শ চয়নৰ ক্ষেত্ৰত তেওঁ কিছু নতুন
 প্ৰয়োগ কৰিবলৈ চেষ্টা কৰিছিল। ঠিক সেই
 সময়তে অগৰিষ্ঠাৰ হৈছিল তিনিগৰাকী কবি-
মোহিতলাল মজুমদাৰ (১৮৮৮-১৯৫২), যতীন্দ্ৰ
নাথ মেন্ডপ্ত (১৮৮৭-১৯৫৪) আৰু কাজী নজৰুল
ইছলাম। ববীন্দ্রনাথৰ কাব্য ^{ধাৰা} প্ৰাণ মুক্ত হৈ
 এই কবি কেইগৰাকীয়ে কাব্য রচনা কৰিছিল।
 মোহিতলাল মজুমদাৰ আৰু যতীন্দ্ৰ নাথ
 মেন্ডপ্তই বাংলা কবিতাক বাহ্যিক আৰু
 বহ্যমুখতাৰ-পৰা মুক্ত কৰিবলৈ চিৰাৰিছিল,
 কাজী নজৰুল ইছলাম কবিতা বিদ্যায়-
 মানবতাবাদী চেতনাত উজলি উঠিল। অম্বিকাবীণা (১৯২২)
 তেওঁৰ মৰ্যক মূৰ্তি। মানবমুক্তিৰ ধ্যানও
 পোষাতে তেওঁৰ কবিতাত উনম গৈছিল।

• আধুনিকতার দ্বিতীয় পর্যায় : কল্লোল যুগ

• কল্লোল যুগ (১৯২৩-১৯২৯) এর কবিতা :

বাংলা কবিতা সাহিত্যের বয়োক্রম-পটভূমি হিসাবে
সুসংগঠিত ছিল অল্পের দশককে কেন্দ্রবিন্দু
প্রথমিক কবিতা যোগে। আধুনিক চিন্তা-
ধারা বিস্তারিত এই কবিতাকালের মূল বাহন
আছিল - 'কল্লোল' নামের প্রবন্ধে কেন্দ্রবিন্দু
সাহিত্যলোচনী। ঐকান্তিক চিন্তা-চেতনাকে
কবিতার পথ নির্বাচন দি আর স্বাধীন কবিতা-
ধারার পথ মুক্ত হে এই কবিতাকাল এক নতুন
কবিতা আন্দোলন গড়ে উঠেছিল। প্রথম
বহুসংখ্যক সমগ্র বিস্তারিত করে অন্য অগ্রগণ্য
সামাজিক, অর্থনৈতিক এবং মানসিক সংকটের
ফলত মানুষের মনে আহিছিল ক্রান্তি, হতাশা
এবং বিচ্ছিন্নতা। ইচ্ছা-এই প্রকার
সামাজিক বাংলা কবিতাকে দেখা গেছে।
এই নতুন কবিতাধারা বেশ-প্রাণিত্বি ধরে
বাংলা কবিতা সাহিত্যে দৃঢ় করে নাম
বিলাসচন্দ্র নোয়ায় হুয়। এইসকল হুয়-
কীর্তনসমূহ দীপা (১৯২৯-১৯৩৩), মুখীন্দ্রনাথ
(১৯০২-৬০), আমিয়া চক্রবর্তী (১৯০২-৬৬),

• স্বৰাজ্যোত্তৰ কালৰ কবিতা:

স্বৰাজ্যোত্তৰ কালৰ বাঙলা কবিতোক্তে
বিশ্বযুগত, হোকাৰত আৰু অপগত দিশত ব্যক্তি-
-নি পৰিৱৰ্তন আহিল। এটা ধাৰাত কবিতোয়ে
বামপন্থী বা সমাজবাদী দৰ্শনৰ দ্বাৰা উদ্ভূত
হৈ কাব্য ৰচনা কৰিলে; আৰ্য্যে আগত এটা
ধাৰাত কবিতোয়ে নিৰ্দিষ্ট এক সত্যবাদী পন্থা
সুও হৈ কাব্য চৰ্চাত অগ্ৰসৰ হ'ল। কবিতা
পাঠিক আৰু কৃত্তিকা (১৯৬৩) নামৰ
আলোচনী তিনিখনে স্বৰাজ্যোত্তৰ কালৰ
বাঙলা কবিতাক নতুন দৃষ্টি আৰু বাট
প্ৰদান দিলে। অসংখ্য গুৰুত্বপূৰ্ণ গ্ৰন্থ
সম্বন্ধীয়ভাৱে ব্যৱস্থা কৰিছে কাব্য চৰ্চা
কৰিছে। এইসকলৰ মাজত কেইগৰাকীমান
নেতৃত্বান্বিত কবি হ'ল— নীৰেন্দ্ৰনাথ চক্ৰৱৰ্তী
(১৯২৪), অংশু ঘোষ (১৯৩২), ধুনীল
গংগোপাধ্যায় (১৯৩৪), অক্ষয় মিত্ৰ, বিনয়
মহম্মদ আদি কবিসকলৰ কথা ক'ব পাৰি
জীৱন আৰু প্ৰকৃতিৰ স্ৰষ্টি গভীৰ অনুভৱ লৈ
কবিতা লিখা কবি নীৰেন্দ্ৰনাথ চক্ৰৱৰ্তী
এখন বিখ্যাত কবিতামুখি হ'ল— কলকাতা

শ্রীশ্ৰী। অনুভূতিৰ পৰীক্ষা, প্ৰকাশভংগীৰ অংশ
অৰ্থে মননশীল বৰ্ণনা কবি অংশ ঘোষণা কৰিছাও
বৈশিষ্ট্য। প্ৰকৃতি-চেতনাত তেওঁৰ কবিতাৰ অৰ্থ
জোৰাৰ অংশ। 'ভূমিতো তেমন গৌৰী নও'
(২০৭৮) 'স্বৰ্গ কবিতা হুচু' (২০০৪) অৰ্থ
তেওঁৰ (উল্লেখযোগ্য) কাব্য সংকলন।

সচৰকাৰী সমস্যাৰ আত্মপ্ৰকাশ হ'লে
বহুকেইগৰাকী কবিয়ে স্বাধীনতাৰ কাণ্ড
বৰ্ণনা কাব্য ধাৰাতোক সম্বন্ধ কৰিছে।